

Josep Àngel Guimerà i Orts

Les polítiques de mitjans de comunicació durant els governs de Jordi Pujol

**Prensa, ràdio i televisió en el procés
de reconstrucció nacional de Catalunya**

Proa

Josep Àngel Guimerà i Orts

Les polítiques de mitjans
de comunicació durant
els governs de Jordi Pujol

Prensa, ràdio i televisió en el procés
de reconstrucció nacional de Catalunya

Beca Jordi Pujol 2014

Proa

Aquest treball de Josep Àngel Guimerà i Orts
va rebre la Beca Jordi Pujol 2014, que convoca
el Centre d'Estudis Jordi Pujol, atorgada
per un jurat constituït per Joan B. Culla (president),
Joaquim Albareda, Carles Santacana, Conxita Mir
i Miquel Calsina (secretari).

PROA

Col·lecció La Mirada

Primera edició: maig del 2014

© 2014 Josep Àngel Guimerà i Orts

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions SLU, Proa

Pedro i Pons, 9-11 11a planta

08034 Barcelona

www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-497-4

Dipòsit Legal: B. 9001-2014

Fotocomposició: Edilínia, SL

Impressió: Limpergraf

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de
l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comuni-
cació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa
a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro
(Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org)
si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta
obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

SUMARI

0. Introducció _____	13
1. Llengua i mitjans de comunicació a la Catalunya autonòmica _____	51
2. Ràdio privada: cadenes autòctones i normalització lingüística _____	79
3. Ajuts a la premsa: subvencionant la normalització lingüística _____	137
4. La Corporació Catalana de Ràdio i Televisió: una institució estratègica _____	219
5. Els mitjans audiovisuals locals: proximitat i llengua _____	311
6. Implantació de la TDT i reordenació del sistema televisiu _____	361
7. El català als mitjans de comunicació a Catalunya (1980-2003) _____	401
8. Els mitjans de comunicació en el pensament polític de Jordi Pujol _____	425
9. Conclusions _____	453
10. Fonts consultades _____	483
Índex general _____	501
Índex de taules i gràfics _____	507

LENGUA I MITJANS DE COMUNICACIÓ A LA CATALUNYA AUTONÒMICA

Quan Jordi Pujol va arribar al Govern de la Generalitat per primer cop el 1980, a Catalunya existia una forta consciència de la necessitat de mitjans de comunicació catalans i en català per poder redreçar la situació a la qual s'havia vist abocat el país durant el règim franquista. Aquest consens abastava des d'amplis sectors de la ciutadania fins a partits polítics, passant pels acadèmics i la militància cultural.

L'objectiu d'aquest capítol és posar de manifest l'existència d'aquest acord. Sense ànim exhaustiu, es vol dibuixar el context polític i ideològic en què es van bastir les bases de 23 anys de polítiques de comunicació dels governs de Convergència i Unió (CiU). Així mateix, es repassa el marc competencial bàsic a partir del qual, tant el Parlament com el Govern, van poder articular una política autònoma de comunicació dins de l'anomenat estat de les autonomies. Finalment, es descriu i analitza el marc legal que lliga normalització lingüística i mitjans de comunicació, element clau per entendre el gruix de les decisions polítiques que s'estudiaran en els capítols posteriors.

De fet, l'aprovació d'una llei de normalització lingüística el 1983 va marcar una fita important, ja que es convertia en marc legal aquell clam cívic que volia una millora de la si-

tuació social del català, també en els mitjans. Així mateix, l'aprovació d'una nova llei de política lingüística el 1998 ratificava el compromís d'una major presència pública de la llengua, amb més exigència en diversos àmbits –ara també inclosos els mitjans de comunicació–. Tot plegat, acompanyat d'una intensa activitat del Parlament, que des de 1980 no va parar de demanar al Govern tota mena d'accions per ampliar la presència del català al sistema mediàtic.

1.1. Mitjans de comunicació i normalització lingüística del català a la transició

Amb la mort del dictador Francisco Franco el 1975 i les creixents expectatives d'una reforma política orientada a la democratització i la descentralització de l'estat espanyol, a Catalunya es van alçar nombroses veus que clamaven per una política pública destinada a la recuperació nacional. Aquesta reclamació anava orientada en dues direccions complementàries. D'una banda, reinstaurar les institucions d'autogovern. De l'altra, la recuperació de la identitat nacional, amb especial èmfasi sobre la normalització de la llengua catalana en tant que principal signe identitari (Guibernau, 1999: 155 i seg.; 2002: 56 i seg.).

El franquisme havia castigat molt durament la cultura catalana i en especial la llengua. La dictadura es mostrava contrària a tot signe d'identitat nacional català i perseguí l'homogeneïtzació cultural a partir de la cultura d'arrel castellana, mirant de posar fi a la diversitat interna (Guibernau, 2002: 87-89). Aquest projecte s'havia posat en marxa a prin-

cipis del segle XVIII amb el decret de Nova Planta, però fou l'estat franquista el que estigué a punt de consumir-lo gràcies, entre altres, al sistema educatiu i als mitjans, sobretot la ràdio i la televisió (Guibernau, 2002; Gifreu, 1983).

La fi del franquisme va permetre un cert redreçament. Per Guibernau (2002: 127), la democràcia va dotar Catalunya d'«un grau considerable d'autonomia cultural i política» i la resistència davant del règim va esdevenir política pública a partir de 1980 amb el primer govern autonòmic. El primer conseller de Cultura de la Generalitat restaurada, Max Cahner, sostenia, just assumit el càrrec, que calia reconèixer la tasca desenvolupada per algunes institucions –esmentava Òmnium Cultural– durant el franquisme, «però en les actuals circumstàncies els seus objectius han de ser assumits en part per la Generalitat» (*La Vanguardia*, 18 de maig de 1980, pàg. 19). És a dir, calia posar en marxa una política institucional activa; aprofitar l'autogovern.

En paraules de Josep Gifreu (2005: 79), es va entendre que s'obria «una nova oportunitat històrica per a la reconstrucció nacional de Catalunya, i concretament per a la recuperació de la llengua i la cultura catalanes, en el marc de la transició espanyola cap a la democràcia». En aquell moment, també «hi havia certa sensibilització en els entorns acadèmics i professionals sobre la centralitat de la informació i dels mitjans de comunicació de masses en els processos d'afirmació nacional i cultural en la nova societat de la informació» (2005: 79).

En aquella època, a Catalunya es tenia molt clar que els mitjans havien estat «un dels instruments decisius del règim en la seva política d'anihilament de la llengua i de la cultura catalanes i l'expansió del castellà» (Gifreu, 1983: 8). Això va

donar lloc a uns discursos –formulats tant des de la societat civil com des de l'acadèmia i la incipient elit política autòctona– en els quals la creació de mitjans propis ocupava un lloc central en el procés de reconstrucció nacional que es volia engegar per restaurar els danys infringits pel franquisme. Com exposarem en els següents apartats, les mostres d'aquesta centralitat són diverses i es van produir al llarg dels anys setanta i primers vuitanta; i en alguns casos fins ben entrats els noranta.

*El Congrés de Cultura Catalana (1975-1977):
un moment fundacional*

Entre els anys 1975 i 1977 es va desenvolupar el Congrés de la Cultura Catalana (CCC). Impulsat pel Col·legi d'Advocats de Barcelona i amb el suport de desenes d'entitats, hi van participar més de 12.000 congressistes i centenars de ponents. El seu objectiu era debatre i proposar els eixos de les polítiques democràtiques que s'havien d'aplicar per a la recuperació cultural dels Països Catalans (Fernández i Guimerà, 2012: 217-218).

El Congrés denuncià que la política franquista cap als Països Catalans fou «conscientment i persistentment desnacionalitzadora, en un doble vessant de repressió i d'explo-tació que pot ésser concretat en quatre aspectes fonamentals: política d'asfíxia econòmica, política de drenatge de recursos financers, política de descapitalització científica i tècnica; i política de repressió lingüística i cultural». Com a resultat, «ensenyament i mitjans de comunicació, constitueixen, per llurs continguts i llengua no nacionals catalanes i per la migradesa estructural que els caracteritzen, la base principal de la situació de subdesenvolupament cultural que

pateixen els Països Catalans i principalment llurs classes populars» (CCC, 1978b: 69-70).

Segons es recull a les resolucions del Congrés, «durant quaranta anys, els mitjans de comunicació dels Països Catalans han estat sotmesos a una doble repressió nacional: idiomàtica i de contingut» (CCC, 1978b: 113). Tot i algun canvi en la premsa després de 1975, «els mitjans de comunicació dels Països Catalans continuen en mans de l'estat centralista i dels grups de pressió». Partint d'aquest diagnòstic, es fa constar la importància d'incidir sobre els mitjans per poder normalitzar l'estatus de la llengua i de la cultura catalanes. Aquest procés, s'afirmava, s'havia de dur a terme sota el control de les classes populars, a més del parlamentari, evitant, així, qualsevol forma d'autoritarisme (CCC, 1978b: 69-70 i 128-129; Gifreu, 1983: 8).

Ja en l'apartat de resolucions, la centralitat dels mitjans en el procés de reconstrucció és evident: «El redreçament actual dels Països Catalans fa indefugible la creació d'òrgans informatius que responguin a la necessitat, bàsica i fonamental, d'una xarxa comunicativa en el nostre marc nacional [...]. Perquè durant segles, amb escassos parèntesis, el nostre país ha estat sistemàticament i intencionadament mal informat i desinformat. Recuperar i construir una premsa nostra és una tasca urgent i imprescindible, ja que no tenim els mitjans per arribar als objectius mínims de la normalització col·lectiva» (CCC, 1978b: 301). En concret, es destaca la televisió: «No escapa a ningú la importància de la televisió com a mitjà d'influència política i cultural; és per això que el redreçament de la cultura catalana imposa la creació d'una televisió catalana tant pel que fa a la seva llengua d'emissió com als seus continguts».

Aquesta televisió ha de ser un «organisme públic i autònom, dependent del Parlament de Catalunya, regit de forma independent sota la responsabilitat d'un consell social que ha de reflectir la diversitat ideològica, cultural i social del nostre país». També ha de ser pública la ràdio i es prioritza la creació d'emissores de la Generalitat combinada amb una xarxa de «ràdios comarcals». Si no, l'Estat ha de cedir infraestructures per poder emetre continguts per Catalunya (1978a: 329 i 347-348).

Les propostes professionals: Congrés de Periodistes Catalans i l'Informe Miramar

L'any 1979 foren els professionals de la informació els qui organitzaren el primer Congrés de Periodistes Catalans (Parrés *et al.*, 1981: 317 i seg.). En el context d'una forta crisi de la premsa, a més de requerir una intervenció pública per ajudar el sector català, també es demanava la competència exclusiva en comunicació per a la Generalitat i el control parlamentari dels mitjans públics. A més, reclamava una televisió catalana pública, autònoma, independent (de l'Estat) i plural.

Un any després, el 1980, un grup de professionals de Radiotelevisión Española (RTVE) a Catalunya reclamava la posada en marxa d'una emissora específica per al Principat a partir de la infraestructura de l'ens públic –tot i que també reconeixia que es podia crear de manera independent– (Giró, 1991: 30). El text que van elaborar es va anomenar *Informe Miramar* i volia contribuir «a establir les bases del que hauria de ser una TV nacional a Catalunya». La caracteritzaven com a pública i «sotmesa al control democràtic de les institucions representatives del poble de Catalunya: el

Parlament i la Generalitat» (*Informe Miramar* citat a Giró, 1991: 29). L'informe valorava la situació del català a la TVE del moment, que qualificava com a marginal i sense vocació global; molt lluny dels objectius de normalització que es consideraven necessaris. A més, acusava els informatius de regionalistes i parcials, amb poca presència de la realitat catalana de fora de Barcelona (Giró, 1991: 29-30).

Guillamet (1996: 186 i 187) el considera «el resultat més notori de la pressió professional i cívica per a la democratització i la plena catalanització de la ràdio i la televisió públiques», i el situa «en la línia ja iniciada en el Congrés de Cultura Catalana i en el I Congrés de Periodistes Catalans». És a dir, que per a aquest autor existeix un fil d'unió entre tots tres documents, que mostrarien l'existència d'una clara voluntat ciutadana a favor dels mitjans propis, democràtics i en català.

L'acadèmia catalana: preocupació per la llengua i pel paper dels mitjans

Si hi ha un col·lectiu que es va manifestar a favor de crear mitjans catalans i en català, aquest va ser el dels professors universitaris –sobretot dels camps de la filologia i les ciències de la comunicació (ben lògic, d'altra banda) (Corominas, 1997; Jones, 1998).

La publicació del manifest «Una nació sense estat, un poble sense llengua», al número 15 de la revista *Els Marges* l'any 1979, va resultar un autèntic revulsiu del debat, equiparable pel seu impacte a les conclusions del Congrés de Cultura Catalana. Els seus autors, professors de filologia i d'història de la llengua i la literatura catalanes, insistien en el paper clau que els mitjans de comunicació, especialment la

ràdio i la televisió, havien tingut en la desnacionalització del Principat i en la penetració del castellà en tots els àmbits de la vida pública i privada: «el cinema i els mitjans de comunicació de masses, molt especialment la ràdio i TVE, juguen un paper decisiu en l'alteració de les estructures lingüístiques de la societat catalana». A més, «la ràdio i TVE, atesos la seva ubicuitat i el fet d'erigir-se en el més influent portaveu del règim franquista i de la subsegüent monarquia de cara a l'opinió pública, esdevé un activíssim factor espanyolitzador». Segons els autors, «només amb referència al fet lingüístic, es pot dir que distorsiona l'estructura i l'ús de la llengua dels catalans i que alhora augmenta el prestigi de la llengua oficial» (Argenté *et al.*, 1979: 6).

Davant d'això, sostenen que «atès que el medi [social] –tant el gràfico-visual com el fònico-auditiu– és ja predominantment espanyol, l'aprenentatge real del català per part dels espanyols [en referència a la immigració castellana] i el seu mínim depurat i aprofundit coneixement per part dels catalans només fóra factible prèvia la introducció de la llengua catalana dins els engranatges socials que avui dia conformen i més influeixen aquest medi, és a dir, els anomenats mass-media» (1979: 13).

És també a finals dels anys setanta i els primers vuitanta quan un grup d'investigadors de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), encapçalats en primera instància per Miquel de Moragas i Josep Gifreu, va començar a reflexionar sobre el paper dels mitjans de comunicació en la Catalunya autonòmica (Corominas, 1997; Jones, 1998; Gifreu, 2005). Adoptant com a propi el diagnòstic del moment sobre la situació de la llengua, la cultura i la identitat catalanes, van traçar un pla de recerca que buscava generar coneixement

per aportar «dades, orientacions i programes d'acció a la Generalitat» (Fernández i Guimerà, 2012: 219).

Moragas (1983: XII) considerava que la recerca havia de jugar un paper clau tant en el diagnòstic de les dependències comunicatives com en la fonamentació teòrica de les polítiques a aplicar. L'objectiu, afirmava l'autor parafrasejant l'Informe MacBride, era «conèixer per actuar» (Moragas, 1982: 16). Tal com sosté Corominas (1997: 105-106), en aquella època es va entendre que es tractava d'«adoptar una actitud» davant els problemes comunicatius de Catalunya des de l'òptica científica. En aquest sentit, la tesi doctoral de Gifreu, dirigida per Moragas i defensada el 1983, sostenia la necessitat, en el marc de l'Estatut d'Autonomia, d'«una política i planificació de recuperació nacional» que «no pot deixar d'incloure una acció política decidida i decisiva en l'àmbit de la comunicació i de la informació, imprescindible cada vegada més per salvar la llengua i la cultura pròpies» (Gifreu, 1983: 10).

El paper dels acadèmics catalans també va prendre cos en forma de nombroses jornades i debats organitzats des de la universitat un cop mort el dictador, que van tenir en la televisió un objecte d'interès preferent. Així, el 1979 se celebrava a la UAB el simposi «Televisió i autonomia política». En aquest congrés es va presentar un treball elaborat per professors de comunicació d'aquesta universitat en què se sustentava que «la televisió catalana no ha de ser entesa com un mitjà complementari que ompli el buit de la televisió estatal a Catalunya. No volem una televisió de *cultureta*, sinó atendre el dret de tot individu a rebre informació, cultura i entreteniment en la pròpia llengua» (Baget *et al.*, 1980: 37).

Finalment, el 1981 es van publicar els resultats d'una

recerca sobre el model de televisió catalana (Parés *et al.*, 1981). S'hi insistia a denunciar l'ús que el franquisme havia fet del mitjà per uniformitzar «els models culturals i de les formes de vida de les distintes nacionalitats i regions que componen l'Estat espanyol» (1981: 7). Entenent que la televisió és, en aquell moment, «un dels elements més rellevants que caracteritzen, qualifiquen i condicionen tota societat contemporània», els autors no podien «concebre una Catalunya autònoma sense el seu canal de televisió». «A més –afegien–, no es pot parlar de Catalunya com a nacionalitat si no es fa en termes de la seva televisió, car no existirà un poder autonòmic real si no es compta alhora amb ella. En altres paraules, breument, televisió és poder».

Els partits polítics: consciència plena sobre la importància dels mitjans

Els plantejaments exposats en els epígrafs anteriors també es podien trobar en boca de bona part dels partits polítics catalans de finals dels anys setanta i primers vuitanta. Una font d'informació molt interessant al respecte és l'enquesta que la revista *Anàlisi*, editada pel Departament de Teoria de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona⁸, va fer arribar als partits l'any 1981 (D.A., 1982). Van respondre cinc partits, tots d'obediència catalana: Convergència Democràtica de Catalunya (CDC), Unió Democràtica de Catalunya (UDC), Partit Socialista Unificat de Catalunya

8. La revista la va fundar el grup de professors encapçalat per Miquel de Moragas, que la va concebre com una eina de difusió tant de les troballes científiques com dels seus plantejaments sobre com caldria estructurar el sistema mediàtic del Principat per a la nova etapa autonòmica.

(PSUC), Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE) i Nacionalistes d'Esquerra (NE).

A la pregunta sobre quines haurien de ser les principals accions que s'havien d'emprendre en el camp dels mitjans, de cara a la normalització lingüística i cultural, tots van coincidir a assenyalar els mitjans com un instrument «indispensable», «estratègic» o «clau». Qui ho expressava d'una manera més global era el PSC, que considerava imprescindible «aprofundir en la normalització lingüística i cultural a l'esfera pública, la qual cosa constituïria el motor essencial d'aquesta normalització» (D.A., 1982: 14). Per la seva banda, Nacionalistes d'Esquerra clamava per la transformació d'un sistema mediàtic que considerava molt favorable als interessos «de la dreta política. Interessos, per descomptat, anticaltalans» (1982: 10).

En concret, tots els partits assenyalaven la televisió catalana i en català com un factor clau. Partits tan diferents com CDC i PSUC coincidien que «és quelcom indispensable que cal aconseguir amb tota urgència» i que «primer que res, cal donar una batalla a fons per la televisió catalana» (D.A., 1982: 9 i 15). El PSUC, en un to en què ressonava el discurs del manifest d'*Els Marges*, afirmava amb contundència que «la televisió i l'educació són els instruments hegemònics de fixació lingüística» (1982: 15).

Tots els partits enquestats van remarcar la importància de la premsa comarcal tant en la normalització com en la democratització. CDC la definia com a «fenomen únic» que calia enfortir. Nacionalistes d'Esquerra anava un pas més enllà i demanava una «política de subvencions» a la premsa que prioritzés les publicacions només en català. En una línia similar, però extensiva a tots els mitjans, UDC es mostrava a favor

«d'una decidida actuació dels poders públics –i en aquest cas, la Generalitat–, de cara a potenciar els mitjans de comunicació ja existents en llengua catalana» (D.A., 1982: 16).

*El II Congrés Internacional de la Llengua Catalana:
una constatació del moment social*

Una síntesi de totes les idees exposades fins ara es troba a les conclusions de l'Àrea de Mitjans de Comunicació del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, celebrat a Barcelona i a Perpinyà el 1986. Tot i oferir un diagnòstic no gaire optimista sobre el català després de sis anys d'autogovern, a les conclusions s'hi fa constar que, vist amb perspectiva, «en cap moment històric anterior no hi ha hagut un marc social tan favorable a la normalització lingüística en els mitjans de comunicació com ara, constatable tant en l'ensenyament com en la vida pública en general». El Congrés posa en valor el període encetat el 1975, sobretot tenint en compte que «la història dels mitjans de comunicació als Països Catalans ens fa veure que mai no ha existit cap període històric plenament “normal” en qualsevol mitjà» (D.A., 1989: 281).

Des del nostre punt de vista, la informació recollida fins aquí va en la línia apuntada a les conclusions del congrés lingüístic de 1986. Hi ha havia un ampli suport al desplegament de polítiques favorables a la normalització lingüística i cultural; i també una forta consciència sobre la importància dels mitjans en aquest procés. A més, no es volia un conjunt de mitjans complementaris de l'oferta estatal, sinó que es reclamava un sistema potent i competitiu capaç d'influir en la societat. És en aquest context, doncs, que es bastiren les bases d'una política desplegada al llarg de 23 anys de govern de Jordi Pujol –i fins i tot més enllà (Guimerà, 2013).

1.2. Les competències de la Generalitat de Catalunya en matèria de comunicació

Les possibilitats d'articular una política pública per crear un sistema de mitjans propi passava, necessàriament, pel repartiment de competències entre l'administració central i les comunitats autònomes. Aquesta distribució es va fer, fonamentalment, a través de la Constitució Espanyola de 1978 i de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (EAC) de 1979, encara que els primers vuitanta es van aprovar algunes lleis estatals que van acabar sent força condicionants de l'acció de la Generalitat.

El repartiment de competències entre Estat i comunitats autònomes

Pel que fa a la normativa jurídica bàsica, el repartiment de competències sobre mitjans de comunicació apareix a l'apartat 1.27 de l'article 149 de la Constitució Espanyola. L'Estat es reserva la competència exclusiva en l'elaboració de les «normes bàsiques de premsa, ràdio i televisió i, en general, de tots els mitjans de comunicació social, sense perjudici de les facultats que en el seu desenvolupament i execució corresponguin a les comunitats autònomes». Això vol dir que els aspectes fonamentals de l'estructuració del sistema mediàtic els fixarà l'administració central, mentre que les comunitats autònomes podran desenvolupar-ne alguns aspectes (sense contradir la norma general) i executar-la en el seu territori.

D'acord amb les previsions constitucionals, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1979 estableix que, «en el

marc de les normes bàsiques de l'Estat, pertoca a la Generalitat el desenvolupament legislatiu i l'execució del règim de radiodifusió i televisió en els termes i casos establerts en la llei que reguli l'Estatut Jurídic de la Ràdio i la Televisió» (article 16.1). Així mateix, «li pertoca igualment, en el marc de les normes bàsiques de l'Estat, el desenvolupament legislatiu i l'execució del règim de premsa i, en general, de tots els mitjans de comunicació social» (16.2). Finalment, «en els termes establerts als apartats anteriors d'aquest article, la Generalitat podrà regular, crear i mantenir la seva pròpia televisió, ràdio i premsa i, en general, tots els mitjans de comunicació social per a l'acompliment dels seus fins» (article 16.3).

Amb relació a la televisió, la disposició transitòria vuitena de l'EAC hi afegia un matís: «pel que es refereix a televisió, l'aplicació de l'apartat 3 de l'article 16 d'aquest Estatut suposa que l'Estat atorgarà en règim de concessió a la Generalitat la utilització d'un tercer canal, de titularitat estatal, que cal crear específicament per a la seva emissió en el territori de Catalunya, en els termes que prevegi l'esmentada concessió».

Aquesta disposició transitòria incorporava dues clàusules més que posen de manifest tant la voluntat del Govern de disposar d'alguna mena d'oferta televisiva consolidada en català i per a Catalunya, com la consciència que posar en marxa la nova televisió prevista a l'Estatut no seria immediata. Així, el segon paràgraf diu que «fins a la posada en funcionament efectiu d'aquest nou canal de televisió, Radiotelevisión Española (RTVE) articularà a través de la seva organització a Catalunya un règim transitori de programació específica per al territori de Catalunya, que Televisió Espanyola emetrà per la segona cadena (UHF)». Ahora

fixava «el cost de la programació específica de Televisió a la qual es refereix el paràgraf anterior s'entendrà com a base per a la determinació de la subvenció que podria ésser concedida a la Generalitat, durant els dos primers anys de funcionament del nou canal al qual es refereix aquesta Disposició transitòria».

Com es pot observar, l'EAC atribueix a la Generalitat la potestat de crear tots aquells mitjans que consideri oportuns per a la consecució dels seus objectius. Ara bé, en el camp audiovisual sotmet aquesta possibilitat a les previsions d'una llei espanyola que en el moment en què es va aprovar l'Estatut (1979) encara no existia: la 4/1980, de 10 de gener, de l'Estatut de la Ràdio i la Televisió (ERT) (BOE 11, de 12 de gener de 1980). En el cas de la televisió, a més, la Generalitat li reconeix a l'Estat la titularitat de l'espai radioelèctric: Així, l'administració catalana no podria explotar directament un canal, ja que calia una concessió atorgada per l'administració central. Com veurem més endavant, això limitarà i complicarà l'aplicació d'una política televisiva pròpia de Catalunya. Amb relació a la premsa, en canvi, mai no es va aprovar cap normativa bàsica, fet que donà major llibertat de desenvolupament i execució als governs catalans.

L'Estatut de Ràdio i Televisió (ERT): una norma bàsica molt condicionant

Atesa la importància que atribueix l'Estatut d'Autonomia de 1979 a l'ERT, aquesta llei va acabar esdevenint la normativa bàsica que més marcaria el desenvolupament de les polítiques catalanes en ràdio i televisió durant la major part dels mandats de Jordi Pujol –amb especial impacte en la posada en marxa tant de TV3 com del Canal 33–.

L'article 1.2 expressa que «la radiodifusió i la televisió són serveis públics essencials la titularitat dels quals correspon a l'Estat». Tot seguit, l'article 2 fixa una sèrie de qüestions que determinaran de forma notable la manera com es podrà prestar i organitzar el servei de televisió per part de les comunitats autònomes. A més, l'article 1.1 estableix que «el present Estatut i les seves disposicions complementàries d'ordre tècnic constitueixen les normes bàsiques del règim dels serveis públics de radiodifusió i televisió i són d'aplicació general a tot el territori nacional». Per tant, allò previst en aquesta norma serà d'obligat compliment per a totes les administracions que presentin un servei de ràdio o televisió. Pel que fa a les autonomies, «el Govern pot concedir a les comunitats autònomes, prèvia autorització per llei de les Corts Generals, la gestió directa d'un canal de televisió de titularitat estatal que es creï específicament per a l'àmbit territorial de cada comunitat autònoma» (art. 2.2). D'aquesta manera, l'ERT distingeix entre TVE, que explotarà directament el servei, i les públiques autonòmiques, que hauran d'obtenir una concessió de l'administració central.

Així mateix, l'ERT fixa que «l'organització, l'atribució i definició de la funció de servei públic i el control parlamentari del tercer canal regional previst en el paràgraf anterior, així com de la radiodifusió sonora i televisió en el mateix àmbit territorial, s'articularà orgànicament i funcionalment d'acord amb els criteris que estableixen els articles 5 a 12 i 26 del present Estatut, i segons llei de la comunitat autònoma» (art. 2.3). Això no deixa cap marge a les autonomies per organitzar els seus ens de manera diferent a com s'organitzi RTVE —a la qual fan referència els articles citats—. Finalment, l'article 2.4 deixa clar que «l'atribució de freqüències s'efec-

tuarà pel Govern en aplicació dels Acords i convenis internacionals i de les resolucions o directrius dels organismes internacionals que vinculin l'Estat espanyol». Per tant, una comunitat no podrà crear un canal sense el vistiplau tècnic ni legal de l'administració central.

Aquest Estatut encara va condicionar més la creació dels canals autonòmics a través de la disposició addicional quarta: «En allò que respecta a la televisió, RTVE en un principi articularà en la forma prevista en aquest Estatut la programació específica a cada nacionalitat o regió de forma complementària a la programació nacional que s'emeti per les dues cadenes existents [en referència a TVE1 i TVE2]. Posteriorment, estesa la cobertura tècnica de totes dues xarxes a tot el territori espanyol, el Govern, en els termes previstos a l'article segon del present estatut autoritzarà RTVE a prendre les mesures necessàries per a la posada en marxa d'un tercer canal regional per a l'àmbit territorial de cada comunitat autònoma».

Això implicava dues condicions. La primera, que l'Estat encarregava a RTVE la posada en marxa del tercer canal autonòmic. Aquests canals, doncs, no disposarien de xarxa pròpia d'emissió sinó que havien d'emprar la de RTVE. La segona era temporal: des del moment que es considera prioritari el desplegament de les dues xarxes estatals, es deixa sense data l'establiment de l'autonòmica. Això deixava les autonomies lligades de mans i peus alhora i pendents de RTVE, que gaudia del monopoli televisiu i veia com apareixien competidors (Carreras, 1987; Giró, 1991).

Finalment, l'ERT també incidia en la ràdio privada, existent des dels anys trenta. Segons la disposició addicional primera, «la gestió del servei públic de radiodifusió es realitza-

rà també assumint la situació actual per a les societats privades a qui es concedeixi o prorrogui durant els propers deu anys dita gestió en els termes que estableixi la legislació vigent i els acords internacionals subscrits per Espanya. En tot cas, correspon al Govern l'atribució de freqüències i potències de conformitat amb aitals acords». Tal com preveia la Constitució, la competència per decidir quantes emissores hi ha, on s'ubiquen i quina potència tenen recau en l'administració central. En canvi, «res no diu, però, de la possibilitat de la ràdio pròpia de les comunitats autònomes, ni de les competències d'aquestes en matèria radiofònica» (Carreras, 1987: 73). Tampoc deia res de les ràdios municipals, que des de 1979 naixien a Catalunya i s'estenien a poc a poc per municipis governats per diferents partits.

D'acord amb aquest repartiment de competències, doncs, la Generalitat tenia efectivament reconegut el dret a posar en marxa els seus propis mitjans de comunicació així com cert marge per desenvolupar una política de comunicació que li permetés incidir sobre el conjunt del sistema. Però a l'hora de la veritat, l'Estat tenia la capacitat de fixar una normativa bàsica que en condicionés força l'aplicació real i, al mateix temps, quedava a les seves mans l'ordenació i concessió de l'espai radioelèctric –un aspecte fonamental en el disseny i desplegament d'una política radiotelevisiva.

Un ERT obsolet, centralista i fortament intervencionista

Tant en el moment de la seva aprovació com en els anys posteriors, l'ERT fou molt criticat per –entre d'altres aspectes– una forta centralització del sistema audiovisual. En la crítica hi va destacar especialment el jurista català Lluís de Carreras (1987).